

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: КОРИСТІ ТА ЗАГРОЗИ

TRANSNATIONALIZATION OF UKRAINE'S ECONOMY: BENEFITS AND THREATS

УДК 339.9:658.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct71-11>

Когут М.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу,

Львівський національний університет природокористування

Огінок С.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту організацій, Національний університет "Львівська Політехніка"

Прокопишин-Рашкевич Л.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту організацій, Національний університет "Львівська Політехніка"

Kohut Maryana

Lviv National University of Nature

Ohinok Solomiya

Lviv Polytechnic National University

Prokopyshyn-Rashkevych Lyubov

Lviv Polytechnic National University

Користі транснаціоналізації економіки України полягають у збільшенні обсягів зовнішньої торгівлі та інвестицій, підвищенні рівня технологічного розвитку, залученні іноземних інвестицій, що може збільшити виробничі потужності та зростання ВВП. Однак, також існують загрози, пов'язані з транснаціоналізацією економіки, такі як втрата контролю над національною економікою, збільшення економічної залежності від інших країн, погіршення екологічної ситуації та інші. Саме тому, вивчення та аналіз транснаціоналізації економіки України є важливим напрямом економічних досліджень та розвитку країни. У статті розглянуто користі та загрози транснаціоналізації економіки України та її національної економіки, а також висвітлено можливості підвищення конкурентоспроможності та залучення інвестицій. Крім того, розглянуті можливі шляхи мінімізації ризиків та збільшення користі від процесу транснаціоналізації економіки України.

Ключові слова: транснаціоналізація економіки, зовнішньоекономічна діяльність, технологічний обмін, національна економіка, ТНК.

Transnationalization of the economy means the process of integrating national economies into the global economy through increased international trade volumes, investment operations, technological exchange, and other international economic processes. The benefits of Ukraine's transnationalization of the economy include increasing external trade and investment volumes, raising the level of technological development, and attracting foreign investment, which can increase production capacity and GDP growth. However, there are also threats associated with the transnationalization of the economy, such as loss of control over the national economy, increased economic dependence on other countries, worsening environmental situation, and others. In today's global development conditions, competition at the international level is important not only in the amount of foreign investment attracted but also in their quality. Therefore, improving and preserving Ukraine's economic interests requires regulation of the processes of attracting direct foreign investment flows. As a result of studying and researching the impact of foreign investment on Ukraine's economic development, foreign investors have two main goals: growth of export potential and entry into the domestic market. That is why the study and analysis of Ukraine's transnationalization of the economy is an important direction of economic research and country development. The article discusses the benefits and threats of Ukraine's transnationalization of the economy and its national economy, as well as highlights opportunities to increase competitiveness and attract investment. In addition, possible ways to minimize risks and increase benefits from the process of Ukraine's transnationalization of the economy are considered. Transnationalization can have both positive and negative consequences for the economy of Ukraine. Therefore, it is important to determine what would be more acceptable for our country under modern conditions.

Key words: transnationalization of the economy, foreign economic activity, technological exchange, national economy, TNC.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізаційного розвитку конкуренції на міжнародному рівні важлива не тільки кількість залучених іноземних інвестицій, а й їх якість. Тому покращення та збереження економічних інтересів України необхідне регулювання процесів залучення потоків прямих іноземних інвестицій. Внаслідок вивчення та дослідження впливу іноземних інвестицій на економічний розвиток України, іноземним інвесторам важливі дві основні цілі, а саме: приріст експортних потужностей та входження на внутрішній ринок. Отже, вивчення та аналіз впливу транснаціоналізації на економіку України є необхідним для розвитку країни та прийняття обґрунтованих рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження транснаціоналізації економіки проводили вчені з різних дисциплін, включаючи економіку, соціологію, політологію та інші. Деякі з найвідоміших дослідників у цій області: Джон Даннінг, який розробив теорію прямих іноземних інвестицій та заснував Інститут транснаціональних корпорацій; Манфред Штайгліц, який досліджував ефективність та соціальні наслідки глобалізації та транснаціоналізації економіки; Пітер

Еванс, досліджував роль транснаціональних корпорацій в економічному розвитку країн; Джосеф Бейкер, який досліджував соціальні та економічні наслідки транснаціоналізації. Це лише декілька імен з численних вчених, які досліджували транснаціоналізацію економіки з різних перспектив. Вони внесли важливий внесок у розуміння цього процесу та його впливу на світову економіку та суспільство. Однак, деякі питання транснаціоналізації залишаються невирішеними для економіки України. Одним з таких питань є відношення до іноземного капіталу та іноземних інвестицій. Крім того, українські підприємства ще не дуже активно включилися в транснаціональні ланцюги виробництва та постачання, що може обмежувати їх можливості на міжнародному ринку та знижувати їх конкурентоспроможність. Також українська економіка залежить від зовнішніх ринків, адже країна є виробником сировини та експортером продуктів харчування. Таким чином, хоча Україна має певний досвід та успіхи в транснаціоналізації економіки, існують деякі питання та виклики, які потребують додаткової уваги та розв'язання.

Постановка завдання. Метою статті є проаналізувати вплив процесу транснаціоналізації

економіки на Україну та оцінити його наслідки. Ця стаття спрямована на розширення розуміння впливу глобалізаційних процесів на економіку України та допомогу в прийнятті обґрунтованих рішень у цьому контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Надходження потоків прямих іноземних інвестицій забезпечують довгострокові вкладення в економіку країни з метою організації і будівництва підприємств, придбання статутного та акціонерного капіталу.

Динаміка потоків прямих іноземних інвестицій є рейтингом країни та індикатором зміни рівня довіри іноземних інвесторів. Аналізуючи потоки прямих іноземних інвестицій з та в Україну можна сказати, що в період 2007–2009 років було суттєве зниження потоків прямих іноземних інвестицій в Україну, внаслідок світової економічної кризи. Тому в 2009 році спостерігається зниження обсягу залучених інвестицій до 4 816 млн. дол. США. З 2010 року спостерігається збільшення та покращення приросту прямих іноземних інвестицій. Але в 2014 році можемо побачити стрімке падіння внаслідок початку війни в Україні. Тому в період з 2013 року по 2014 року було несприятливе становище для інвесторів. З 2015 року по 2016 рік можемо побачити поступове зростання потоків прямих іноземних інвестицій, але в 2017 рік відбулося зменшення на 1 082 млн. дол. США в порівнянні з 2016 роком. У 2019 році відбулося зростання обсягу прямих іноземних інвестицій на 715 млн. дол. США. Після світової економічної кризи найкращий показник потоків прямих іноземних інвестицій можемо спостерігати в 2012 році. На тенденцію до зниження потоків прямих іноземних інвестицій в Україні вплинули такі невирішені фактори, як: зневіра до судової системи, високий корупційний рівень, волатильність курсу, монополізація ринків та війна на сході України [1].

Проаналізувавши динаміку надходжень прямих іноземних інвестицій у 2005–2019 рр. в економіку України можна зробити висновок, що динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій України є нестабільною та до 2014 року, тобто до воєнного конфлікту значення були набагато вищими. Проте за останні 5 років у 2014 та у 2019 роках можемо спостерігати найвищі показники надходження прямих іноземних інвестицій до України.

Найбільших країн інвесторів України зображено на рисунку 3.3. Основними інвесторами України є: Кіпр – 40%, Нідерланди – 29%, Велика Британія – 9%, Німеччина – 8%, Швейцарія – 7%, Австрія – 4%, Франція – 3%. Але за даними Державної служби статистики України інвесторами є понад 76 країн за 2019 рік.

Досліджуючи розподіл інвесторів України можемо зробити висновок, що найбільше інвестицій до України надійшло від Кіпру, а саме 40% від усіх надходжень і це склало понад

8 919,7 млн. дол. США. Як відомо, що Кіпр входить до групи країн з офшорною зоною, тому більшість таких інвестицій – це повернення українського капіталу з офшорних рахунків, якими володіють громадяни України.

Якщо розглядати інших інвесторів, то в більшості випадків прямі іноземні інвестиції надходять до банківського сектору. І вони слугують для докапіталізації іноземних банків, внаслідок чого зросли інвестиції з Угорщини та Австрії, які інвестували в АТ «Райффайзен банк Аваль» та АТ «ОТП БАНК» відповідно. Тому на даний час є актуальним питання з формування умов для залучення реальних потоків прямих іноземних інвестицій.

Розподіл надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну за секторами економіки у 2021 році зображено на рисунку 2; можемо зробити висновок, що найбільше інвестицій надходить до розвинутих секторів економіки.

За секторами економіки можемо побачити, що найбільшу кількість інвестицій отримала промислова діяльність, а саме – 10 688,8 млн. дол. США і займає 39% усіх інвестицій. Провідними секторами економічної діяльності у 2019 році є: оптова та роздрібна торгівля – 4970,4 млн. дол. США, що займає 18%; операції з нерухомим майном – 3822,6 млн. дол. США, що займає 14%; фінансова та страхова діяльність – 3651,4 млн. дол. США, що займає 13%; інформація та телекомунікації – 2190,9 млн. дол. США, що займає 8%; професійна, наукова та технічна діяльність – 2147,4 млн. дол. США, що займає 8%.

Отже, України займає не останню позицію серед країн, які є привабливими для інвесторів, незважаючи на зниження макроекономічного стану на міжнародних ринках.

Фактори, які мають вплив на інвестиційний клімат країни, досліджуються за допомогою інвестиційного індексу та міжнародних рейтингів. На даний момент одним із найголовніших показників для іноземних інвесторів є «Індекс інвестиційної привабливості». Даний показник показує стан та розвиток бізнес-клімату за оцінками експертів. Індекс інвестиційної привабливості вимірюється кожні півроку за трьома основними складовими: оцінка теперішнього стану, оцінка минулого стану та прогноз. Оцінка вище трьох означає, що в інвестиційному кліматі країни присутні позитивні зрушення, а оцінка три свідчить про нейтральність інвестиційного клімату.

Динаміка Індексу інвестиційної привабливості України за 2009–2019 роки зображена на рисунку 3. Можемо побачити, що за весь період оцінювання, індекс України жодного разу не перевищував чотирьох балів, тобто не набував позитивного значення. У 2018 році Індекс інвестиційного клімату України вийшов з негативної зони і перейшов у нейтральну, тобто складав 3,07. У 2019 році індекс

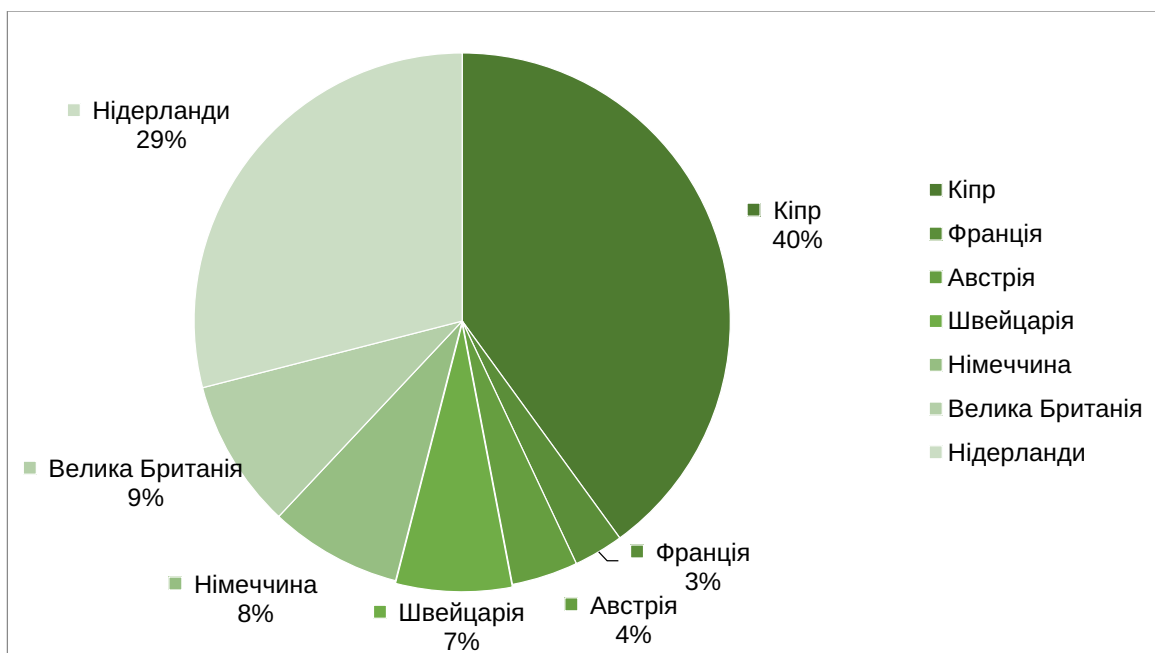

Рис. 1. Структура найбільших країн інвесторів України у 2021 році

Джерело: розроблено авторами на основі [3; 8]

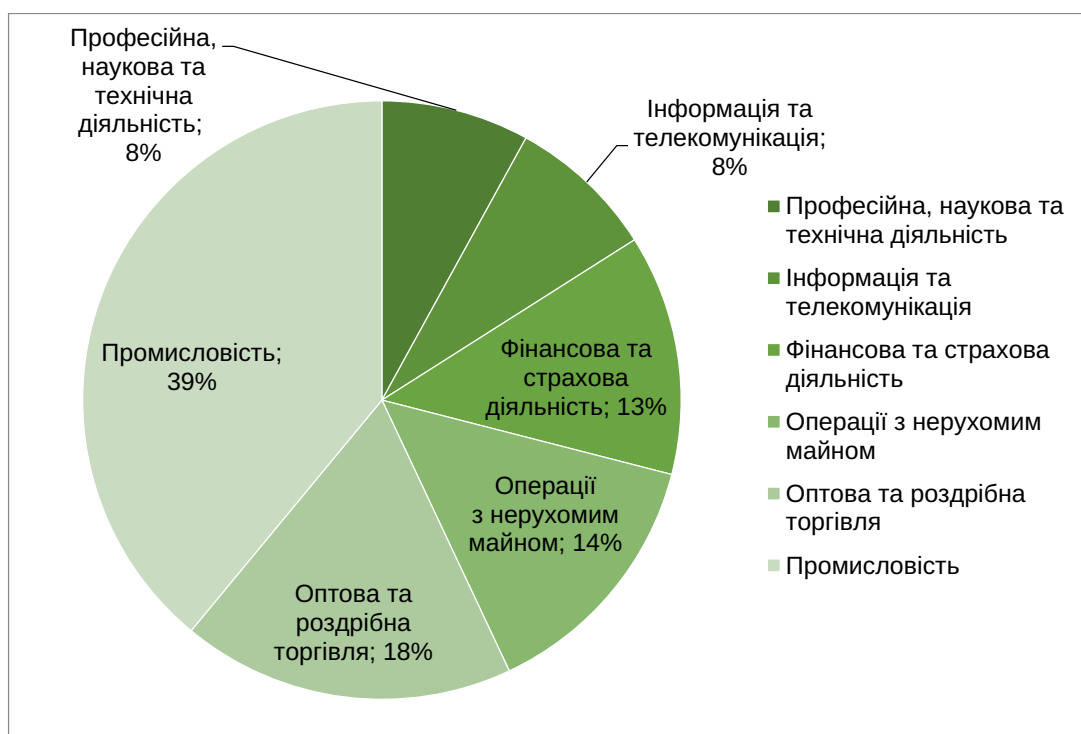

Рис. 2. Структура надходжень ПІІ в Україну за секторами економіки у 2021 році

Джерело: розроблено авторами на основі [4; 8]

знизився до 2,95, що свідчить про повернення до негативної зони інвестиційного клімату. Щодо рейтингу інвестиційної привабливості за 2019 рік, то Україна посідає 71 місце серед 190 країн.

Неможливо представити існування та розвиток будь-якої країни без інвестицій. На сучасному

етапі залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій є вирішальним фактором економічної політики держави.

Характер інвестиційних процесів, їх інтенсивність та ефективність залежать від інвестиційного клімату, який сформувався в країні, тобто від стану

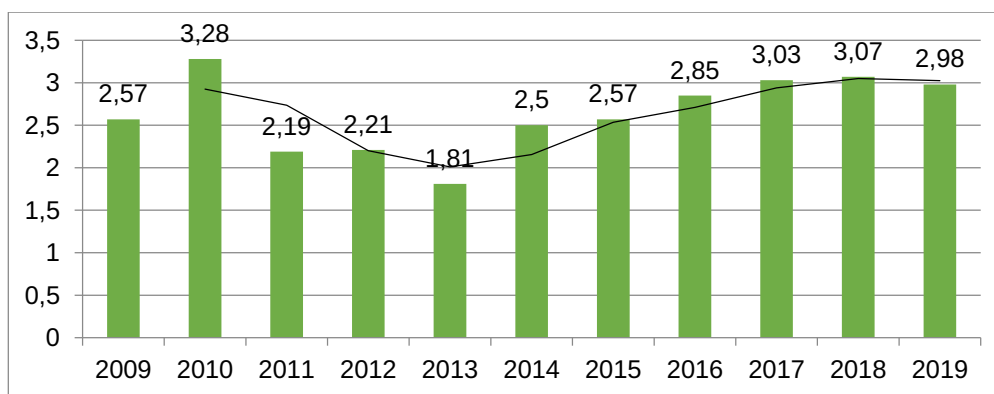

Рис. 3. Індекс інвестиційної привабливості України за 2009–2019 роки

Джерело: розроблено авторами на основі [3; 4; 8]

правового, фінансового, соціально-економічного та політичного середовища, що зумовлює ступінь інвестиційної привабливості.

Інвестиційний клімат – це сукупність факторів, які враховуються інвестором під час прийняття рішення про інвестиції.

Європейська бізнес асоціація виділяє ряд факторів, які впливають на стан інвестиційного клімату України. Основною проблемою є захист прав власності, внаслідок чого з'являється невпевненість інвесторів, щодо захисту свого майна і це зупиняє бажання вкладення іноземного капіталу. На низький рівень інвестиційного клімату впливає військовий конфлікт на сході України й постійні ризики загострення ситуації. Також до факторів впливу відносяться: волатильність національного курсу, рівень корупції, зміни політики щодо інвестиційної діяльності та нестабільність фінансового сектору.

З проаналізуваши, можна виділити ознаки інвестиційного клімату України, які впливають на конкурентні переваги у залученні прямих іноземних інвестицій, а саме:

- війна на сході України з 2014 а повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 (наслідки будуть спостерігатись десятки років після закінчення війни);
- нестабільність валютного курсу;
- нестабільність в макроекономічному та політичному середовищі;
- зміни законодавчої бази інвестиційної діяльності;
- високий рівень корупції;
- нестабільність податкової системи;
- низький рівень розвитку щодо страхування підприємницьких ризиків;
- складнощі виходу нових компаній на ринок України;
- низький рівень розвитку фондового ринку України;
- складнощі в отриманні кредитів довгострокового характеру.

Також існують труднощі, з якими зіткнуться іноземні інвестори при інвестуванні в Україну: необхідність регулярного поновлення дозволу на тимчасове перебування в країні, неможливість безпроблемного повернення вкладеного капіталу, труднощі відкриття рахунків для нерезидентів, які передбачають необхідність підтвердження кожної трансакції тощо [6; 8].

Серед недоліків варто відзначити позитивні зрушення в інвестиційній діяльності України: судова реформа, прийняття закону про валютну лібералізацію та вирішення питання щодо відшкодування ПДВ [6].

Основними очікуваннями іноземних інвесторів від бізнесу України залишаються: судова реформа, вирішення проблем з тіньовою економікою та контрабандою, стабільність політичної системи, розвиток інфраструктури, захист прав інтелектуальної власності, відкрита приватизація та зняття обмежень із валютного врегулювання [6].

На даний момент стан справ у секторі іноземного інвестування не відповідає належному рівню. Тому потрібно вживати активні заходи для покращення інвестиційного клімату та для більшого залучення потоків прямих іноземних інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції, що здійснюються транснаціональними корпораціями, є основою процесу глобалізації економіки як у реальній, так і у фінансовій сферах. Більше того, прогнози зростання світового ВВП на 2019 рік є сприятливими (за даними Світового банку, реальне зростання складе 4,4%), ми також можемо розраховувати на подальшу лібералізацію міжнародної торгівлі та політику країн, що приймають ПІІ, а подальше збільшення конкуренції на світовому ринку означає подальше існування умов, що сприяють зарубіжному розширенню підприємств.

Підсумовуючи все вищезгадане, можна виділити ряд позитивних та негативних рис транснаціоналізації в розвитку сучасної національної економічної системи України (табл. 1).

**Позитивні та негативні риси транснаціоналізації
в розвитку сучасної національної економічної системи України**

Позитивні риси	Негативні риси
Міжнародна спеціалізація на базі взаємопроникнення капіталу	Посилення конкуренції на внутрішньому ринку, занепад вітчизняного виробника
Формування міжнародних галузевих та господарських територіальних одиниць (кластерів)	Поступова руйнація національного економічного державного суверенітету – поява наднаціональних економічних утворень – ТНК
Вирівнювання національних відтворювальних виробничих структур	Різке зростання транскордонного злиття і поглинання вітчизняних компаній
Свобода пересування факторів виробництва, товарів	Розташування на території держави трудомістких, енергоємних та матеріаломістких, екологічно небезпечних виробництв
Доступ до більш якісних і дешевих ресурсів	Відтік капіталу, перерахунок прибутку в промислово розвинуті країни
Розвиток науково-технічної сфери	Уникнення оподаткування прибутку
Розширення інноваційної діяльності	Розподіл фінансових ресурсів країни між крупними ТНК з обмеженим фінансуванням середнього бізнесу
Якісний розвиток виробництва країни	Занепад галузей економіки, які не є привабливими для ТНК
Посилення ролі держави (країни – базування ТНК) в міжнародному просторі	Вплив ТНК на економічну владу країни

Джерело: складено автором на основі [1; 5]

Слід зауважити, що активна позиція держави щодо регулювання діяльності ТНК, стимулюватиме позитивні зрушення в економіці України, а саме: концентрацію інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки в умовах обмежених інвестиційних можливостей державних бюджетів; забезпечення фінансовими ресурсами сфери промислових НДДКР, прискорення науково-технічного прогресу; підвищення експортного потенціалу й конкурентоздатності продукції національних підприємств; сприяння демонополізації ринків продукції; здійснення прогресивних структурних змін у народному господарстві; формування раціональних технологічних і коопераційних зв'язків в умовах ринкової економіки, розвиток конкурентного економічного середовища.

Тому, на основі аналіз впливу прями іноземні інвестицій на економік Україн, треб виокремити передумови необхідності їх залучення для розвитку підприємницько діяльність: збільшення нови робочи місц не лише безпосереднь на підприємства, ал опосередковано; збільшення експортних показників, внаслідо входження до міжнародного ланцюг постачання іноземного інвестор; розвиток впровадження сучасних іноземни технологій, внаслідо чого покращеня якост товарі; покращеня умов для внутрішніх постачальників, інвестор завжди зацікавленні місцевих постачальниках для скороченя транспортних витрат та збільшеня ефективності виробничог цикл іноземні; підвищеня

кваліфікаційного рівня місцевих робітників, для роботи високотехнологічними технологями, інвестор вкладают фінансов ресурс для навчання місцевих спеціалістів; освоєня сучасних методі та навичо управління підприємство; збільшеня кількост іноземно валюти; збільшеня інвестиційно привабливост та конкурентоспроможності.

Висновки з проведеного дослідження. Транснаціоналізація може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки України.

Серед переваг транснаціоналізації: залучення іноземних інвестицій – це може допомогти залучити нові технології, обладнання та знання, що може підвищити ефективність виробництва та підвищити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств; розвиток нових ринків; підвищення рівня зайнятості. Однак, є і недоліки це – залежність від зовнішніх ринків, концентрація іноземного капіталу в окремих галузях, ризики соціальної напруженості. Нерівні умови конкуренції – міжнародні корпорації можуть мати перевагу у порівнянні з вітчизняними підприємствами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Buckley P. J. Multinational Enterprise and the Globalization of Knowledge. Palgrave Macmillan : New-York, 2006.
2. Thompson K. What are transnational corporations? Revisesociology.com. 2017. URL: <https://revisesociology.com/2017/03/03/what-are-transnational-corporations>.

3. World Investment Report 2021: Special Economic Zones. UNCTAD. 2021. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2021_en.pdf.

4. UNCTAD Trade and Development Report 2020. URL: <https://unctad.org/webflyer/trade-and-development-report-2020>.

5. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія : підручник. Київ : Либідь, 2008. 408 с.

6. Foreign direct investment flows in the time of COVID-19 URL: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=132_132646-g8as4msdp9&title=Foreign-direct-investment-flows-in-the-time-of-COVID-19.

7. Global500. *Fortune*. 2020. URL: <https://fortune.com/global500/2020>.

8. Індекс інвестиційно привабливост України. URL: <http://finpost.com.ua/news/18308>.

<https://revisesociology.com/2017/03/03/what-are-transnational-corporations>.

3. UNCTAD. (2021). World investment report 2021: Special economic zones. Available at: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2021_en.pdf.

4. UNCTAD. (2020). Trade and development report 2020. Available at: <https://unctad.org/webflyer/trade-and-development-report-2020>.

5. Filipenko, A. S. (2008). *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: teoriya: pidruchnyk* [International Economic Relations: Theory: Textbook]. Lybid'.

6. OECD. (2020). Foreign direct investment flows in the time of COVID-19. Available at: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=132_132646-g8as4msdp9&title=Foreign-direct-investment-flows-in-the-time-of-COVID-19.

7. *Fortune*. (2020). Global 500. Available at: <https://fortune.com/global500/2020>.

8. FinPost. (2021). Індекс інвестуєтійно прываблівості України [Investment attractiveness index of Ukraine]. Available at: <http://finpost.com.ua/news/18308>.

REFERENCES:

1. Buckley, P. J. (2006). *Multinational enterprise and the globalization of knowledge*. Palgrave Macmillan.

2. Thompson, K. (2017). What are transnational corporations? *Revisesociology.com*. Available at: